

sicut medium est propter finem, et non e contrario, ita finis *cujus* est propter finem *cui*, et non e converso. Item sicut medium non est amabile, nisi propter proportionem, quam habet cum fine: ita finis *cujus gratia* non amatur, nisi quia est proportionatus et conveniens illi, cui amatur: ergo solus finis *cui* est proprie et ultimate finis.

5. *Contrarium quorundam placitum.* — Alii autem e contrario videtur, solum finem *cujus* gratia fit operatio, esse proprie finem; illum vero, cui finis amatur, esse tantum subjectum, quod perficit, vel actuat ipse finis: quæ habitudo est distincta a propria habitudine finis. Quod potest confirmari illo exemplo de visione beata, quæ est finis operationum omnium hominum, et non proprie ordinatur ad hominem, ut ad finem: quod maxime verum est de ipso Deo, qui est proprie finis ultimus, et homo sibi illum appetit ut eo fruatur, et tamen non potest homo dici finis ipsius Dei, quamvis sit is, cui Deus amatur et inquiritur. Et confirmatur: nam ubicumque Aristoteles agit de fine proprie, et sub ratione causæ, rationem finis attribuit fini *cujus gratia*, ut patet 2, *Physic.*, cap. 3 et 7, ubi hoc sepsu dicit finem esse primum in intentione, et ultimum in executione et coincidere cum forma, quæ est effectus agentis: atque ibidem ait, *sumus et nos quodammodo finis*: significans finem *cui* tantum quodammodo, et secundum quid esse finem.

6. *Auctoris resolutio, utrumque membrum participare proprie rationem finis.* — Nihilominus dicendum censeo utrumque horum posse participare rationem finis: ac frequentius ita concurrere, ut ex utroque quodammodo insurgat unus finis integer, qui primo intenditur et inquiritur. Probatur et explicatur: nam in utroque eorum potest esse ratio sufficiens ad terminandum motum voluntatis propter se ipsum, et propter suam bonitatem: sic enim quando homo inquit sanitatem, et se diligit cui sanitatem vult, non propter extrinsecam bonitatem, sed propter id quod ipse est, et propter identitatem, quam secum habet, et similiter diligit sanitatem propter bonitatem ejus: in quo multum differt a medio, quia medium solum censetur amabile quatenus est utile ad aliud: salus vero ratione sui, quatenus per se perficit hominem cui amatur. Atque ita finis totalis hujus intentionis est homo sanus, in quo includuntur prædicti duo fines quasi componentes integrum finem. Quomodo etiam dicit sæpe Aristoteles *potentiam esse propter operationem tanquam propter finem*

cujus gratia, cum tamen operatio sit etiam propter potentiam ut ipsam actuet et perficiat, quia quod per se intenditur, est quod potentia sit in actu ultimo constituta. Igitur ratio finis utriusque horum proprie convenit, et ideo Aristoteles, citatus num. quarto, in dicto loco de Anima, utriusque illam attribuit.

7. *Quodnam horum sit potior finis.* — *Responsio spectatis membris quoad suum esse.* — *Discutitur dubium spectatis membris in ratione finis.* — Sed ut hoc magis explicetur, inquiri potest, quis horum sit principalior finis: potest autem fieri comparatio vel in esse rei, vel in esse causæ: si comparentur priori modo, non potest universalis regula tradi: nam interdum unus finis est res perfectior, interdum alius, nam cum homo intendit acquirere sanitatem, perfectior res est finis *cui*, scilicet homo, quam finis *cujus*, scilicet sanitas: quando vero homo intendit acquirere Deum, perfectior res est finis *cujus gratia*, scilicet Deus, quam finis *cui*, qui est homo. Et ratio est, quia interdum res perficitur a forma, quæ in esse entis est minus perfecta, quia præter perfectionem, quam habet ipsa forma, intendit acquirere aliam perfectionem alterius formæ, quamvis inferior sit. Interdum vero perficitur res per conjunctionem ad aliam perfectiorem se, ut homo per conjunctionem ad Deum: ergo propter hanc causam potest finis *cujus gratia* interdum esse res minus perfecta, interdum vero perfectior, quam res, seu persona cui amatur. At vero si comparetur in esse finis, videtur sane finis *cui* frequentius participare rationem finis principalior, tum quia in eo genere amoris videtur magis amari: tum etiam, quia in illo sistit maxime tota motio voluntatis. In contrarium vero urget illud argumentum, quia honeste, et sancte amamus Deum nobis; in quo amore Deus est finis *cujus* et non *cui*: et tamen dici non potest quod nos tunc amemus eo amore magis, quam Deum, alias amor ille esset inordinatus: nec etiam dici potest quod nos simus principalior finis illius motionis, alias nos essemus finis ultimus nostri et non Deus, quod est plane falsum.

8. *Decisio auctoris.* — Quapropter in hac parte dicendum censeo, non posse tradi universalem doctrinam, sed distinctione utendum esse et considerandum quale sit illud bonum, quod alicui amatur, et *cujus* gratia fit operatio, nam si bonum illud sit particulare et quasi secundaria, et accidentaria perfectio ejus cui amatur: sic finis *cui*, induit principalior rationem

nem finis, quia ejus perfectio simpliciter magis intenditur. Signum etiam est, quia hujusmodi finis amari potest non solum ut finis, sed etiam ut medium, et amor illius sæpe oritur ex priori amore ipsius personæ cui amatur: ut homo ex absoluto et perfecto amore sui, qui est amor benevolentiae, amat sanitatem, et potest illam amare non solum ut perfectionem formalem suam, sed etiam ut medium utile ad alia. At vero interdum bonum illud, *cujus* acquirendi gratia homo operatur, sed quod sibi amat, est maximum ac summum bonum respectu ejus qui amatur, ut est Deus respectu hominis, et tunc illud bonum est præcipuum, etiam in ratione finis, quia ille est simpliciter finis ultimus, et non potest recte ad alium ordinari ut ad finem. Unde quando homo sibi amat hoc bonum, non ordinat illud ad se ut ad finem, sed potius amat conjungi illi bono ut bono et ultimo fini suo. Ex quo sequitur, et tandem intelligitur, quod licet respectu agentis vel mediorem, finis *cujus* et *cui*, induant rationem finis, tamen comparando illa inter se, non est necesse, ut mutuo, seu adinvicem unus sit finis alterius vel e contrario: ut in prædicto exemplo, quamvis homo sibi amet Deum, tamen non ordinat Deum ad se ut ad finem, sed potius ipse ordinatur ad Deum, ut ad finem ultimum, non quidem ut medium, proprie loquendo, sed ut subjectum, quod potest consequi hujusmodi finem.

9. *Tertia divisio finis in eum qui consistit in operatione tantum, vel in re operata.* — Tertia divisio est: nam aliquando finis est operatio tantum, ut est, verbi gratia, contemplatio, visio, citharizatio, et in universum omnis actio, quæ non intenditur, ut ex illa aliquis effectus resultet et maneat, sed propter se. Interdum vero finis est aliquis effectus resultans ex actione, ut est domus in ædificatione, et sic de aliis. Quæ divisio quamvis respectu finis ut sic videatur materialis, quia magis sumpta est ex rebus, quæ sunt finis, quam ex ratione finalisandi, tamen illa sæpe usus est Aristoteles, ut 1, *Ethic.*, cap. 1, et 1, *Mag. mor.*, cap. 3, quia ad explicandum ultimum finem humanarum actionum necessaria est. Et quidem circa finem, qui consistit in re facta, nihil notandum occurrit, nec multum refert ad moralem considerationem, quia finis hominis, ut postea dicemus, non consistit in re facta aliqua, sed in operatione. Circa aliam ergo partem est observandum: etiam in illo fine, qui dicitur consistere in operatione potentiae, distingui actionem physicam a termino producto et

facto, quia nulla est actio, per quam non aliquid fiat, ut patet: tum in actionibus immanentibus, in quibus et est actio et qualitas facta, quæ dicitur proprie actus immanens: et in transeuntibus, quæ interdum debent esse finis, ut est citharizatio, cantus, etc., nam in illis est sonus, qui fit, et actio, per quam fit; tamen quia termini harum actionum tales sunt, ut non durent nisi quamdiu fiunt; ideo tam actio quam terminus computatur per modum unius finis, quamvis revera finis sit ipse actus, seu terminus, qui per actionem fit. Secundo est observandum in hujusmodi actionibus maxime immanentibus, dari præter actum objectum, circa quod versatur ipse actus, ut, verbi gratia, visio Dei, est finis ultimus hominis tanquam operatio quædam, *cujus* objectum est Deus ipse, et in his non solum actio, sed etiam objectum datur, et est vere finis, quia illius gratia fit actio, scilicet ad possidendum illum, et fruendum illo.

10. Atque hinc oritur alia subdivisio finis, qua sæpe usus est divus Thomas in hac materia, præsertim prima secundæ, quæstion. secunda et tertia, et quæstione decima, articulo tertio ad tertium, et in 1, distinct. prima, quæstione secunda, articulo primo ad primum: scilicet, quod finis alius est ut adeptio, alius ut res adeptæ, qui etiam dici solet finis formalis et objectivus, et finis quo, et finis qui, id est, qui acquiritur et quo acquiritur: qui duo, ait divus Thomas, non sunt duo fines distincti, sed integrant unum finem, quia nec objectum attingi potest, nisi per actum, nec actus fieri potest, nisi circa objectum, et ideo eadem est intentio, et motio agentis ad acquirendum actum et objectum: constituunt ergo et componunt illa duo unum finem: possunt autem inter se conferri eo modo, quo fecimus n. 7, inter finem *cujus* et *cui*, et eadem fere doctrina proportionaliter applicari potest, et ideo hæc sufficiant de fine in communi.

DISPUTATIO II.

DE ACTIONIBUS VOLUNTATIS, QUÆ SUNT PROPTER FINEM.

Ex dictis in disputatione præcedenti satis constat, voluntatem nostram operari propter finem: quod etiam est tanquam per se notum apud philosophos, et ex modo loquendi Sacræ Scripturæ, ubi etiam in sectione 4, numero 6, confirmatum est. Et ratione patet; quia, cum homo utatur ratione, cognoscit in fine propriam

rationem finis, propter quam est appetibilis, et proportionem mediorum in finem, et ita potest ordinare unum ad alterum, atque adeo operari propter finem. Duo ergo explicanda supersunt, primo in quibus actionibus: secundo, quot modis operetur homo propter finem.

SECTIO I.

Utrum omnes actus liberi voluntatis humanæ sint propter finem?

1. Ratio dubitandi est primo, quia tantum media, qua ordinantur ad consequendum finem, videntur esse propter finem: hoc enim in rigore significat illa particula, *propter*: sed non omnes actus liberi voluntatis sunt media ad finem consequendum, ut patet primo de actu electionis: ille enim habet pro objecto medium (est enim electio de mediis): non potest autem ipsa dici medium: Deinde, multo minus intentio finis, quæ antecedit electionem, habet rationem medii. Secundo, quia id fit propter finem, quod fit ex amore finis: sed non omnis actus voluntatis fit ex amore finis, ut constat saltem de ipsomet amore, quia non supponit alium amorem. Unde fieri potest aliter argumentum: nam primus actus circa finem, qui est amor, seu simplex voluntas, non procedit ab alio actu, a quo ordinatur in finem: ergo non est propter finem: nam *esse propter* dicit quamdam ordinationem ad finem, sicut in actu intellectus, quamvis assensus conclusionis sit propter principia, tamen assensus principiorum non potest dici esse propter principia. Atque ex his rationibus videtur enervari divus Thomas, discursus 1, 2, quæst. 1, art. 1. Nam licet verum sit omnes actus voluntatis versari circa finem aliquo modo, quod tantum concludit sua ratione: patetque ex dictis, disputat. 1, tamen inde non fit omnes actus esse propter finem, quia non omnes sunt media ad finem, nec omnes ordinantur ad finem ex priori intentione, seu affectu ad finem. In contrarium vero est D. Thomas: et ideo observandum inter actus liberæ voluntatis quosdam esse imperatos, quosdam elicitos: et inter hos, quosdam esse qui versantur circa media, ut electio, et usus: alios, qui circa finem: inter eos autem quidam antecedunt consecutionem finis, ut sunt amor, et intentio, quidam vero consequuntur, ut delectatio: et amor etiam tunc durare potest: de hoc ultimo dicam disputat. sequenti, de cæteris in hoc ultimo dicam, disputat. sequenti, de cæteris in præsentem.

2. *Prima assertio affirmans de actibus imperatis.* — Primo ergo de actionibus imperatis a voluntate libera, certa res est esse propter finem, quia hujusmodi actiones esse solent potissima media ad finem consequendum. Item quia procedunt ex intentione finis, media electione amati: ergo propter finem: ergo propter eundem fiunt. Sed in his actionibus imperatis hæc breviter observanda sunt primo interdum eas esse media ad finem, non solum ratione ipsarum prout sunt in fieri, sed etiam ratione terminorum prout permanent in facto esse, ut, verbi gratia, cum fit domus, non solum ædificatio, sed domus ipsa facta dicitur esse propter finem: quomodo dixit bene Aristoteles instrumenta artis esse media: solum in modo loquendi est notanda differentia, quia *propter finem fieri*, solum dicitur de actione proprie, vel de termino, quamdiu sunt in fieri: res autem jam factæ cessantibus actionibus dicuntur esse, vel factæ esse propter finem, non vero tunc fieri. Secundo vero observandum est, interdum actionem imperatam non ordinari ad alium finem, sed ipsam intendi ut finem, ut patet ex distinctione Aristotelis supra tacta, disputat. præcedenti, sectione 6, n. 9, et tunc si illa actio habeat objectum ut contemplatio, ratione illius potest dici illa fieri propter finem, sive loquamur proprie et formaliter de actu ut actio est seu ut est actus immanens, seu intrinsecus terminus actionis: si vero actio non habet objectum, ut est, verbi gratia, citharizatio, tunc illa actio quatenus est actio, et fit ratione sui termini, poterit dici fieri propter finem, ut revera fit: terminus autem ipse non est propter finem, quia est ipsemet finis. Et hæc sunt addenda his, quæ dicit divus Thomas, citato articulo 1, ad 2. Ultimo est observandum in his actionibus *esse propter finem* non esse aliquid intrinsecum inhærens ipsis, sed tantum denominationem ab actibus voluntatis, a quibus procedunt, et ordinantur, nec aliter causantur a fine, nisi mediante voluntate quam finis immediate movet sive allicit.

3. *Secunda assertio affirmans de actibus, qui versantur circa media.* — Secundo dicendum est actus elicitos a voluntate, qui versantur circa media, maxime proprie esse propter finem, ut est, verbi gratia, electio. Probatur, quia hujusmodi actus procedunt ex intentione finis. Item omnino ordinantur ad finem consequendum. Denique actus imperati per hos actus elicitos, dicuntur esse propter finem ratione illorum: ergo multo magis ipsi. Quo-

circa isti actus non immerito dici possunt media ad finem consequendum: nam qui dat, verbi gratia, eleemosynam ut satisfaciat, vel mereatur gloriam, non solum *ipsum dare*, sed etiam *velle dare* assumit ut medium ad tale medium, quia non est minus necessarium *velle* quam *dare*, atque adeo nec minus utile: et ita in dicto exemplo ratio meriti magis in interna voluntate posita est, quam in externa actione; ad id vero non est necesse, ut tale medium sit directum objectum electionis, sed satis est quod intrinsece sit actus voluntarius seipso volitus, quasi per intrinsecam reflexionem.

4. *Tertia assertio affirmans de intentione finis.* — Dico tertio, etiam actus intentionis finis est proprie propter finem, propter quod imprimis intentio ex se procedit ex amore finis: ergo hoc satis est ut dicatur esse propter finem, seu gratia finis, quia id fit gratia alicujus, quod fit ex amore illius. Deinde, quia illa actio proprie humana: ergo fit ab efficiente propter aliquem finem, non enim fit temere, vel casu, sed tendit ad definitum scopum, et hoc non habet ex directione, seu motione extrinseca superioris agentis, sed ex interna directione ipsius hominis operantis: ergo in eo actu propriissime operatur homo propter finem tanquam se movens in finem formalem ejus cognitionem. Denique hoc magis, et a fortiori constabit ex sequenti dubio.

5. *De affectu simplici circa finem quorumdam placitum.* — Est autem specialis difficultas de actu amoris, seu voluntatis simplicis circa finem: quidam enim gravis auctor existimat, hunc autem nec esse propter finem ut a voluntate procedit, nec esse ab ipso fine formaliter, sed effective, atque ita solum esse propter finem respectu ipsius objecti ut efficientis, eo modo quo actiones agentium naturalium sunt propter finem ex naturæ institutione. Fundamentum ejus est supra tactum, quia ille actus non fit ex amore finis. Hæc sententia mihi non placet, et primo quia sine causa hic auctor miscuit præsentem difficultatem cum alia an objectum appetibile concurrat effective ad actum voluntatis: hæc enim quæstio, non solum habet locum respectu amoris, sed etiam respectu intentionis, et eujuscumque actus, et quantum ad præsens attinet, illa efficientia non est necessaria, quia cum amor seu appetitio non sit per modum assimilationis, sed per modum impetus ipse appetitus est sufficiens principium illius, nec satis intelligi-

tur quo modo bonum cognitum priusquam existat possit habere effectivam causalitatem. Secundo, quidquid sit de efficientia, male negatur objectum appetibile habere causalitatem finalem respectu simplicis amoris: nam metaphorice movet, et trahit voluntatem ad se, ut supra probatum est. Tertio cum dicitur hujusmodi bonum, seu objectum appetibile movere voluntatem propter finem inquiri quis sit ille finis: nam vel est ipsummet bonum quod movet ad amandum se propter se, et tunc sequitur ipsummet bonum esse finem talis appetitionis, et concurrere ad illam in genere causæ finalis, quod intendimus: vel est aliquis alius finis extrinsecus, ut magis insinuant auctores illius sententiæ: et hoc revera falsum est, quia finis ut finis non movet ad amandum se propter aliud, sed ad amandum se propter suam bonitatem et alia propter se, nam quando ipse amatur propter aliud jam non amatur ut finis, sed potius, ut medium, et talis amor potius oritur ex motione finis alterius extrinseci, quam hujus, qui dicitur amari propter aliud. Quarto, quidquid sit de efficientia objecti, negari non potest quod amor sit ab ipsa voluntate, nam cum sit actus vitæ, necesse est ut voluntas efficiat talem actum propter finem, quia omne agens agit propter finem: ergo talis actus non tantum ut est ab objecto: sed etiam ut a voluntate, est propter finem; nec dici potest esse propter finem illo imperfecto modo, quo actiones agentium naturalium sunt propter finem, quia illa actio procedit ex perfecta cognitione finis, et in eum tendit non tantum motione, seu ordinatione superioris agentis, sed ex intrinseca cognitione et facultate, et ordinatione amantis, et hoc est agere propter finem proprie. Unde divus Thomas 3, cont. Gent., cap. 2, dicit, agentia per intellectum non esse dubium quin agant propter finem, quia agunt præconciendo in intellectu, id, propter quod agunt, et ex tali præconceptione agunt.

6. *Quarta assertio affirmans de prædicto actu simplici amoris.* — Quare dicendum est, hujusmodi actum amoris non minus esse propter finem, quam actum intentionis, et utrumque esse propter finem, nisi fortasse de nomine sit disputatio. Est aperta D. Thomæ sententia 1, 2, quæst. 1, art. 1, in corpore, ubi universaliter docet omnem actum humanum voluntatis esse propter finem; certum autem est simplicem amorem, verbi gratia, Dei ut ultimi finis libere elicitem, esse actum humanum. Deinde in ratione sua ait non aliter actum esse

propter finem, nisi quia est sub ratione finis, qui est objectum voluntatis, sentiens ut actus humanus sit propter finem satis esse quod sit ex propria causalitate finis; ostensum est autem amorem esse ex causalitate finis, et negari non potest quin fiat sub propria et perfecta ratione objecti voluntatis: ac denique in solutione ad primum expresse docet voluntatem ultimi finis esse propter finem. Probatur etiam ex communi modo loquendi, dicimur enim recte amare Deum ut ultimum finem, propter se ipsum, et quia ultimus finis noster est. Item, amamus finem propter bonitatem illius; sed ratio boni est ratio finis: ergo eodem modo amamus finem propter ipsum finem, sicut in assensu primorum principiorum, assentimur illis propter immediatam connexionem ipsorum.

7. Denique, ut rationem explicemus, huiusmodi actus amoris considerari potest, vel ut directe tendit in objectum, vel ut includit reflexionem supra se ipsum quatenus ipse est volitus, cum sit voluntarius. Priori modo est propter finem, non quod sit propter extrinsecam rationem volendi talem finem, sed quia est propter intrinsecam bonitatem ejus, et propria motione, et causalitate illius: in quo eadem est ratio de intentione et amore, ut numero 5, dicebam, contra ultimam sententiam, quia etiam intentio versatur circa finem propter se ipsum, et non propter extrinsecam rationem. Nec probari potest quod particula illa, *propter*, significet extrinsecam rationem volendi, ut ex communi loquendi modo ostensum est. Si vero ille actus consideretur posteriori ratione, sic amari potest et propter se ipsum, vel propter suam bonitatem et propter objectum, scilicet quia est tendentia in illud, ut in simili recte dixit D. Thomas, in 4, dist. 49, quaest. 1, art. 1, quaest. 2, et ex illo Capreolus, in 4, dist. 1, quaest. 1, a. 3, ad argumenta contra sententiam communem. Ac denique esse potest propter ipsum operantem ut propter finem *cui*, vel ut ipsum perficiat: ergo, etc.

8. Ad rationes ergo dubii in principio positas facilis est responsio ex dictis. Ad primum enim negatur solum media esse propter finem, nam hoc solum est verum, quando finis est extrinseca ratio volendi: tamen simpliciter omnis actus, qui est ex propria causalitate finis praconcepti, est propter finem. Ad secundum negatur esse propter finem esse ex amore finis, ita ut amor necessario constituendus sit ante actionem quae est propter finem, sed sufficit ut actio sit ex bonitate ipsius finis trahentis

voluntatem ad sui amorem: nam quod ex parte voluntatis intercedat diversitas actuum, et quod unus supponat, non refert ad causalitatem finis, sed potius pertinet ad quamdam efficientiam inter ipsos actus.

SECTIO II.

Utrum actus voluntatis necessarii sint propter finem, et consequenter an sint proprie actus humani.

1. Ratio dubii est, quia divus Thomas 1, 2, quaest. 1, articulo secundo, duo supponit: primum est, solum actus illos esse proprie humanos, quorum homo est dominus: habet autem homo dominium solum liberorum actuum, quia illi tantum sunt in ejus potestate: ergo ex sententia D. Thomae solum actus liberi sunt humani. Alterum est, solum actus humanos esse propter finem, quia de iis tantum docet esse propter finem: ergo actus necessarii non erunt propter finem. In contrarium autem est, quia hi actus videntur esse ex propria causalitate et motione finis praconcepti. Supponendum imprimis est, non esse sermonem de illo modo imperfecto agendi propter finem, qui dicitur de agentibus naturalibus, quae potius moventur in finem, quam se in illum moveant, de quo late, in disp. 23, Metaphysicae, sect. 10, sed sermo est de proprio modo operandi propter finem ex propria ordinatione ipsius hominis operantis. Deinde suppono, duobus modis posse actum voluntatis esse necessarium, primo ex imperfectione, ut contingit in actibus indeliberatis, in quibus voluntas excitatur antequam ratio perfecte advertere possit, ut in motibus primo primis et indeliberatis. Secundo ex perfectione, ut contingit in amore Dei, quem habent beati: ille enim ab intrinseco est necessarius, non ex inadvertentia, aut imperfectione, sed potius ex perfectissima cognitione summi boni, ex quo amore potest oriri alius actus electionis necessariae, si sit de objecto habente necessariam connexionem cum praedicto amore.

2. *Prima assertio de actibus voluntatis ex perfecta advertentia.* — Dico ergo primo, ut actio voluntatis sit perfecte propter finem, non esse de ratione illius ut sit libera, sed sat est, ut ex perfecta advertentia, et iudicio rationis procedat. Probatur primo, quia perfecta causalitas finalis reperiri potest sine libertate: Deus enim clare visus per suam liberam bonitatem trahit voluntatem ad sui dilectionem

necessariam, tanquam finis ultimus summe amabilis. Dictum est autem, idem esse, actum esse propter finem, et esse ex propria causalitate finis: ergo hoc sufficit ut actus sit propter finem, etiamsi liber non sit. Et ad haec applicari potest ratio divi Thomae 1, 2, in articulo 1, quaest. 1, quia talis actus est sub proprio objecto, et motivo voluntatis perfecte proposito et applicato: ergo est sub ratione finis, atque adeo propter finem. Secundo sic explicatur: nam ex intentione finis necessario sequitur electio medii, si illud ut unicum et necessarium proponatur, et hoc non obstat, quominus illa electio sit proprie propter finem: ergo etiamsi fingamus intentionem esse simpliciter necessariam, et consequenter ex illa ortam esse electionem necessariam, nihilominus illa electio erit proprie omnino propter finem, quia non obstante necessitate fit cum perfecta ordinatione medii ad finem: ergo ulterius etiam ipsa intentio, quamvis contingat esse necessaria, nihilominus erit propter finem, dummodo procedat ex perfecta finis cognitione, et ex efficacissima motione illius in suo genere, atque adeo eadem ratione idem erit de actu amoris necessario procedente ex simili cognitione et motione objecti boni, quod contingit tantum in visione beata: et ideo divus Thomas radicem operationis propter finem, nunquam tribuit libertati, sed perfectae cognitioni rationis, per quam et proportio mediorum cum fine, et ipsius finis cum operante cognosci potest, ut videre est 3, contra Gentes, c. 2, et 1, 2, q. 1, art. 2, ubi probat bruta non operari propter finem formaliter et proprie, quia carent praedicta cognitione.

3. Objicies primo: ergo processio Spiritus sancti in Deo est propter finem, quia licet sit necessaria, tamen est a voluntate ex perfecta cognitione divinae bonitatis. Respondeo, negando consequentiam ob ea, quae diximus in disputatione prima: nam ubi non est causalitas finis, non est actio propter finem: diximus autem in Deo ad intra non esse causalitatem finis, quia ibi nulla est actio proprie, nec Deus est finis sui ipsius, et ita licet dici possit Deum se amare propter bonitatem suam, tanquam per rationem amandi, non vero tanquam propter finem, nec ex causalitate finis.

4. Objicies secundo: videri idem dicendum de delectatione, vel de fruitione Dei, quod illa etiam sit propter finem, nam ex dictis videtur sequi esse propter finem, quia licet sit actio necessaria, tamen est voluntaria, cum sit elicta a voluntate, et consequenter est a propria

causalitate objecti boni, quod consecutum delectat propter bonitatem suam: ergo rationes factae numero 2, procedunt etiam de hoc actu. Hoc dubium attigit Fonseca 5, Metaphysicae, cap. 2, quaest. 10, sectione 2, non sub ratione delectationis, sed satietatis, aut quietis appetitus, quam dicit factam esse propter finem, quatenus assecutio finis, ad quem consequitur; facta est propter finem; postquam vero finis consecutus est, inquit ille, non est propter finem, quia assecuto fine cessat actio propter finem.

Sed haec doctrina videtur solum habere locum in eo fine, qui consistit in aliquo effectu facto, non vero in illo, qui consistit in operatione. Item consistit in satietate et quiete privativa et mortua, qualis est in rebus inanimatis, non vero in positiva et vitali, qualis est in viventibus, quam nomine delectationis significamus: hoc enim quamdiu est, fit, et ideo videtur esse proprie propter finem. Nihilominus non censeo hunc actum esse tam proprie propter finem, sicut est intentio, vel amor. Et ratio est, quia non immediate oritur ex propria causalitate finis, nec ex directo imperio et motione alicujus actus voluntatis, qui sit propter finem, sed solum resultat naturaliter ex amore finis jam consecuti: objectum enim bonum immediate et per se movet ad amorem sui, ex quo sine alia motione resultat delectatio, si finis sit praesens: et ideo tale objectum non habet propriam et immediatam causalitatem in illum actum: ergo ille non est propter finem proprie tanquam actus elicitus, nec etiam tanquam imperatus, quia non est actus, qui proprie pendet ex motione voluntatis, sed naturaliter resultat ex praesentia finis: non est ergo propter finem, sed est quid consequens assecutionem finis.

5. Tertio praecipue objici potest contra hanc doctrinam, quia operatio necessaria non est humana; ergo non est propter finem. Consequentia probatur, ut divus Thomas significat, citato articulo 1, solum operationes humanae sunt propter finem. Probatur vero antecedens ex eodem D. Thoma, in eodem articulo, *quia illa operatio est humana, cujus homo est dominus*; est autem dominus tantum actionum liberarum, non enim dicitur homo dominus actionis suae solum, quia illam possidet, vel efficit, nam etiam possidet vitam, cujus non est dominus, et efficit nutritionem, et augmentum quorum dominio caret; nec dicitur dominus, quia habeat jus ad talem actionem, vel usum ejus, quia ad actum peccati non habet